

inimici faciunt; ideo bene faciunt adversario, ut carbonem ignis congregent super caput ejus. Sed aliud dicitur: si tibi ille male fecerit, et tu ei bene feceris, carbonem ignis congregas super caput ejus, hoc est, mundas vitia ejus, et excoquis malitiam ejus, ut ad poenitentiam convertatur. Videte ergo quid dicat sanctus propheta. *Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus.* Non dixit, qui volebant pacem: sed, qui oderunt pacem, illi oderant pacem, et ego amabam eos qui oderant pacem. Ideo dicit et Apostolus: Quantum ex vobis est, cum omnibus hominibus pacem habentes (*Rom. xii*). Rogemus fratrem. Si inimicus noster est, rogemus et bis, et ter, et septies. Tamen et si peccaverit frater meus, quotiens dimittam illi, septies? Dico tibi, non septies, sed septuagies septies, hoc est quadringentis nonagies (*Matth. xviii*). Si vulnerimus computare de mane usque ad vespeream, tanta peccata facere non possumus, quadringenta nonaginta. Tamen quid dicit Dominus? Si septuagies septies peccaverit in die, et conversus rogaverit te, dimitte ei. Sed dicit, non ex toto corde convertitur, mentitur. Nos dimittamus Deo judicium; rogat me, deprecatur, non dicit hoc vere, Deus novit: Ego vocem audio, Christus cor intelligit: ego suscipio quod audio, suscipiat Christus quod novit. Deinde vide mercedem tuam: mentitur ille, tu verum suscipis; illius interfectio est, tua salus est. Hoc totum quare locutus sum? Quoniam in monasteriis, et maxime in cenobiis, solent esse ista vitia. Non erubescimus, non dolemus: dimisimus matres, dimisimus patres, dimisimus fratres, dimisimus sorores, dimisimus uxores, dimisimus filios, dimisimus patrias nostras, dimisimus domos, dimisimus cellulas nostras, dimisimus cellas, in quibus nati sumus, et nutriti, et dimisimus servulos, cum quibus nutriti sumus: venimus in monasterium, et propterea hæc dimisimus omnia, ut propter rem frivolam rixam cum fratribus faciamus in monasterio? Dimisimus possessionem, dimisimus patriam, dimisimus sæculum, et propter calamum rixam facimus in monasterio? Si verbum amarum audiero, ferre non possum: æstuat in corde meo: scribitur in medullis meis diebus decem aut quindecim, non potest tolli de corde meo, loquor

fratri meo, qui mihi injuriam fecerat, et pacem labiis promitto, et corde venenum teneo. Frequenter et oculi et vultus, mentis indicium sunt. Quando cor nostrum vulneratum est contra aliquem, non possumus eum aspicere rectis oculis: vultus ipse et oculi, quasi speculum animæ nostræ sunt. Quid dicit Scriptura? Et non poterant loqui ei quidquam pacificum (*Gen. xxxvii*), non poterat lingua mentiri, quod cor intus non continebat. Hoc igitur dico, vobis ipsis et mihi, neque enim ad hoc prædico, ut quæsi me securum faciam: occasio istius versiculi compulit nos ita dicere. Grande malum est lingua. *Domine, libera animam meam a labiis iniquis et a lingua dolosa.* Non ab alterius lingua, sed a mea lingua libera. Nihil mihi nocet lingua alterius: mea lingua mihi inimica est. *Domine, libera animam meam:* Me libera a lingua mea, lingua mea gladius est: interficit animam meam. Puto quod inimico meo noceam, et nescio quod meipsum occido. Pugnant adversarii, quando loquor illis, et ego pacifica loquor. Illi habeant inimicalem animam, nos vero habeamus pacificalem animam, siquidem scriptum est et in Paralipomenon: Et egressi sunt, inquit, filii Israel ad pugnandum mente pacifica. Aliquis vadit ad pugnam, et mentem pacificam habet: sed Christianorum arma, pax est: pax Christi, quæ exsuperat omnem sensum (*Philip. iv*). Beati pacifici: non solum qui pacem faciunt inter rixantes, sed qui in seipsis pacem faciunt. Beati pacifici. Si alii rixam faciunt, et ego medius intercedam, et faciam inter eos pacem, et ipse non habeam pacem in mente mea: quid mihi prodest quod illi pacem fecerunt? Beati pacifici, quoniam filii Dei vocabuntur (*Matth. v*). Beati pacifici qui loquuntur his qui oderant pacem, pacifica. Beati pacifici. Christus pax est. Si enim Salomon interpretatur, Christus: Salomon autem interpretatur, *pacificus*: ergo Christus Deus noster, pax est. Vadens ad cælum, nobis vexillum dimisit, dicens: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis (*Joan. xiv*). Servemus quod Christus donavit: habeamus pacem: Servemus pacem, et illa nos servat in Christo Jesu: cui sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

LIBER

DE EXPOSITIONE PSALMORUM.

PROCEMIUM.

Psalterium ita est quasi magna domus, quæ unam quidem habet exteriorem a clavem in porta: in di-

^a Ex Origene sumpta comparatio, quam ipse præf. Comment. in psalmos ab Hebræo quodam traditam

versis vero intrinsecus cubiculis proprias claves habet. Licet amplior una clavis sit grandis portæ Spiritus sanctus; tamen unumquodque cubiculum proprias habet claviculas suas. Si quis igitur clavem

proponit, tametsi ad universam Scripturam aptet, Dicebat enim, inquit, ille similem esse universam Scri-

confusam de domo projiciat, si voluerit aperire cubiculum, non potest, nisi clavem invenerit. Sic singuli psalmi quasi singulae cellulae sunt, habentes proprias claves suas. Grandis itaque porta istius domus primus psalmus est, qui ita incipit:

PSALMUS PRIMUS.

Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum. Quidam putant istius psalmi clavem super Christi Domini nostri personam esse referendam: ut beatus iste vir secundum hominem Christus sit. Bona quidem voluntas, sed imperitia est. Si enim beatus vir Christus est, et Christus legem dedit, quomodo nunc de Christo dicitur: *sed in lege Domini voluntas ejus?* Deinde quomodo ligno alteri comparatur, et dicitur: *Et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum?* Si enim ligno comparatur, omne autem quod comparatur, minus est ab eo cui comparatur, ergo majus lignum quam Dominus, qui ligno comparatur. Videtis igitur quia super Domini persona non potest interpretari psalmus. Sed generaliter de quolibet justo viro dicitur: licet multi putent^a de Joseph dictum esse, illo ab Arimathia, qui non abierit in consilio Judaeorum, et in via peccatorum non stetit, et in cathedra Pharisaeorum non sedit: tamen nos quod alii specialiter in illo interpretantur, generaliter in viro justo interpretamur. *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.* Legimus in Genesi maledictum fuisse Adam quando dicitur, *maledicta terra in operibus tuis* (Gen. iii, 17). Maledictio ergo primi hominis nunc benedictione solvitur. Quasi in vetere Lege una beatitudo ponitur: caeterum in Evangelio octo simul beatitudines nuncupantur (Matt. v). *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum.* *Beatus vir*, non homo; sed *vir*: vir qui in perfectum virum pervenerit Christum, qui non abiit in consilio impiorum. Tria hominum generalia peccata descripsit: aut enim cogitamus, aut facimus, aut docemus. Primum cogitamus; deinde cum cogitaverimus, cogitationem in opera vertimus: cum fecerimus aliquid jam operis, sit etiam, ut alios doceamus quod ipsi feceramus. *Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum*, qui non cogitavit malum: et in via peccatorum non stetit, et in cathedra pestilentiae non sedit. Hoc est, qui nec alios docuit, et in via peccatorum non stetit. Difficile est ut aliquis non peccet. Denique dicit et Joannes et Evangelista: *Quia qui negat se peccatum fecisse, mentitur, et mendax est* (I Joan., 1, 8). Si ergo omnes peccamus, nemo autem beatus nisi qui non peccat: igitur quia omnes peccamus, nemo beatus est. Sed videte quid dicat, et in via peccatorum non stetit; non dixit, beatus vir qui non peccavit,

pturam divinitus afflatam propter obscuritatem, quae in ea est, multis domiciliis uno edificio conclusis; unicuique domicilio appositam clavem non ipsi convenientem, sicque dissipatas esse claves per domicilia, non respondentes singulas iis domiciliis, quibus appositae sunt, etc. Quae Judaei Commentatio etiam S. Hilario prologo in psalmos probatur.

^a Verus Hieronymus Commentat. in Matthaeum

sed beatus vir qui in peccato non perseveraverit, et in via peccatorum non stetit. Ego heri peccavi, non sum beatus. Si non stetero in peccato, si retraxero me, jam beatus sum. *Et in cathedra pestilentiae non sedit.* Quomodo ibi dixit, *stetit*, sic et hic, *sedit*: sicut ibi qui non perseveravit in peccato, beatus est: sic hic qui in doctrina mala non perseveravit et sedit, beatus est. Quid igitur? videtis ipsi, quomodo beatitudo tripliciter condonatur: si non cogitemus mala, si in peccato non perseveraverimus, si non doceamus ea quae mala sunt. Hoc est quod dicit propheta: *Super tribus et quatuor peccatis non [Al. si] convertam eam, dicit Dominus* (Amos 1, 9). Hoc octies dicit, Amos autem hoc loquitur. Id est cogitasti, ignovi: fecisti, ignovi: numquid mala etiam docere debeas? Hoc est quod dicitur: super tribus et quatuor peccatis non irascatur tibi, dicit Dominus. *Et in lege ejus meditabitur die ac nocte.* Dixit tria quae facere non debuit, non abire in consilio impiorum, et in via peccatorum non stare, et in cathedra pestilentiae non sedere: Dixit tria quae facere non debemus: dicit duo quae facere debeamus; non enim sufficit nobis mala fugere, nisi consequamur bona.

Sed in lege Domini voluntas ejus. Non dixit timor, sed, *voluntas ejus*; multi enim timore faciunt, sed timor facientis mercedem non habet. *Sed in lege Domini voluntas ejus*, ut velit facere quod Dominus imperavit. *Et in lege ejus meditabitur die ac nocte*: Non potest sermo explicare quantum mens concipit. *Sed in lege Domini voluntas ejus.* Dicit aliquis: Ecce ego volo legem Dei facere, beatus ergo sum quia volo; sed vide quid sequatur: non sufficit velle legem Dei, sed, *in lege ejus meditabitur die ac nocte. Meditabitur die ac nocte.* Dicit aliquis: hoc humana natura non suffert, nam et ambulandum est, et bibendum est, et comedendum est, et dormiendum est, et ea quae ad vitam necessaria sunt, comparanda. Quomodo in lege Dei meditabitur die ac nocte? maxime cum dicat Apostolus, *Sine intermissione orantes* (I Thess. v, 17). Numquid eo tempore quo dormio, orare possum? Meditatio ergo legis non in legendo est, sed in faciendo. Denique dicitur in alio loco: *Sive manducatis, sive bibitis, sive quid facitis, omnia in nomine Domini facietis* (I Cor. x, 31). Si porrigo eleemosynam, legem Dei meditor: si aegrotantem visito, pedes mei legem Dei meditantur: si ea facio quae praecipita sunt, quod alii ore meditantur, ego corpore meditor. Judaei igitur ore meditantur, nostra meditatio opus est. Dixit igitur tria quae facere non debemus, dixit duo quae facere debeamus: qui hoc fecerit, praemii quid merebitur?

Et erit tamquam lignum quod plantatum est secus

cap. ultimo: In alio, inquit, Evangelista Joseph iste Βουλωντῆς appellatur, id est, consiliarius, et de ipso quidam putant primum Psalmum esse compositum, Beatus vir qui, etc. Item Commentarius in Psalm. sub nomine Athanasii in Bibliotheca Justiniana Venetis, inque Ambrosiana Mediolani, prorsus diversus est edito, cujus initium, ἡ μὲν προφητεία πληροῦται ἐν τῷ Ἰωσήφ τῷ Ἀρμαθαίου.

decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo. Et folium ejus non defluet. Mihi simpliciter interpretantur quid dicunt, quomodo lignum si plantatum fuerit juxta aquas, necesse est ut vireat, et non siccatur, quia habent radices ipsius humorem unde vivant, sic quicumque legem Dei meditatur, ipsa legis meditatio virorem et facit, et vitam. Hoc illi simpliciter interpretantur; nos autem spiritualibus spiritualia comparantes, legentes in paradiso plantatum esse lignum vitæ, et lignum scientiæ boni et mali, et lignum vitæ hoc plantatum esse in paradiso, et de ipso paradiso egredi fontem qui dividatur in quatuor principia (Gen. 11). Legimus et in Salomone (si cui placet Librum recipere), de sapientia enim ibi loquitur: Christus Dei virtus, et Dei sapientia (I Cor. 1, 24): ergo ubi Salomon loquitur: *Lignum vitæ est omnibus comprehendentibus eam* (Prov. 11, 18), ibi de Sapientia dicitur. Si autem sapientia lignum vitæ est, sapientia autem ipsa Christus est. Vides ergo quoniam qui beatus vir et sanctus est, huic ligno, hoc est sapientiæ comparatur. Videtis ergo quoniam beatus vir et justus iste qui non abiit in consilio impiorum, qui non fecit illa, et fecit ista, *et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum.* Hoc est Christo similis erit, siquidem consedere nos fecit in cœlestibus, et conregnare (Ephes. 2, 6). Videtis ergo quia cum Christo regnabimus in cœlo. Videtis quoniam lignum hoc plantatum est in paradiso, et nos omnes cum illo complantati sumus.

Et erit tamquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum. De illo enim fonte procedunt omnia flumina, quod fructum suum dabit in tempore suo. Lignum hoc non omni tempore dat fructum, sed, *in tempore suo.* Lignum hoc non dat in præsentis sæculo, sed in futuro, hoc est, in die judicii. Lignum hoc nunc flores habet, lignum hoc nunc germinat, et promittit fruges futuras. Lignum hoc habet duo, habet et fructus, habet et folia. Fructum habet, sensum in Scripturis: folia, verba simplicia; fructus in sensu est, folia vero in verbis sunt. Quicumque igitur Scripturas sanctas legit, si secundum Judæos legit, tantum folia intelligit; si vero spiritualiter intelligit, fructus capit.

Et folium ejus non defluet. Tamen et folia istius arboris utilia sunt. Denique si quis et secundum historiam intelligit, utilitatem habet animæ suæ. Legimus in Apocalypsi Joannis (qui in istis provinciis non recipitur liber: tamen scire debemus quod in occidente omni, et in aliis Phœnicis provinciis, et in Ægypto recipitur liber, et ecclesiasticus est, nam et veteres ecclesiastici viri, e quibus est Irenæus, et Polycarpus, et Dionysius, et alii Romani interpretes, de quibus est et Cyprianus sanctus, recipiunt librum et interpretantur), legimus ergo ibi: *Et ecce, inquit, vidi thronum positum, et agnum unum, et arborem, inquit, secundum flumen, et ex utraque parte ripæ ipsam arborem* (Apoc. 22). Hoc est, ex ista parte erat et ex illa parte erat. *Et habebat, inquit, fructus ipsa arbor, et in anno, mensibus singulis duo-*

A decies fructus afferebat, et habebat, inquit, folia, et folia ejus ad sanitatem gentium erant. Vidi, inquit, thronum positum unum: licet enim credamus in Patrem, et Filium, et Spiritum sanctum, et Trinitas sit, tamen regnum unum est. Vidi, inquit, thronum positum unum, *et vidi, inquit, in conspectu throni stantem unum agnum.* De assumptione dicitur corporis Salvatoris: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.* *Et egrediebatur, inquit, fons de subtus medio throni.* Videtis igitur quoniam de medio throni fons egreditur gratiarum. Tamen non egreditur fons ille de throno, nisi agnus contra steterit. Nisi enim crediderimus Incorporationem Christi, non accipimus istas gratias. Et arbor, inquit, una excelsa posita erat. Non dixit arbores, sed arbor una. Si arbor una est, quomodo ex ista parte ripæ est, et ex illa parte ripæ est? Si enim dixisset, vidi arbores, fieri poterat ut aliæ essent ex alia parte, et aliæ ex alia. Nunc vero una arbor ex utraque parte esse dicitur; unus fluvius egreditur de throno Dei, hoc est, gratia Spiritus sancti. Et ista gratia Spiritus sancti in Scripturis sanctis est, hoc est, in isto fluvio Scripturarum. Tamen iste fluvius duas ripas habet, et vetus et novum Testamentum. Et in utraque parte arbor plantata, Christus est. Hæc igitur arbor in anno, hoc est, singulis mensibus, duodecies fructus afferebat. Non possumus enim fructus de ista arbore accipere, nisi per apostolos. Si quis ergo per apostolos ad arborem venerit, necesse est ut fructus accipiat, fructus mentalis de Scripturis sanctis, hoc est, sensum divinum in littera commorantem. Si quis ergo venerit ad istam arborem per apostolos, fructus ejus capit; si quis vero non potuerit, adhuc infirmior est, necdum est discipulus, sed de turba est, sed de foris est, sed gentilis est. Qui fructus capere non potest, verba capiat, hoc est, folia ad sanitatem gentium: scriptum est enim: *Et folia ejus ad sanitatem gentium.* Si quis adhuc de gentibus est, si quis discipulus non est, et adhuc de turba est, iste folia ipsius accipiat, hoc est, verba simplicia accipiat pro medicamento. Denique scriptum est, folia ejus ad sanitatem gentium, hoc est, ad medicinam. Hoc totum quare diximus, et excessimus ad Apocalypsim? Quoniam scriptum est, quod *fructum suum dabit in tempore suo, et folium ejus non defluet, et omnia quæcumque faciet, semper prosperabuntur.* Diximus de beatitudine justis viri, diximus de præmio ejus. Quoniam qui tria non fecerit, et duo fecerit, ligno paradisi, hoc est, Christi sapientiæ comparatur. Diximus ergo de sancto viro, nunc de contrario viro videamus. Quid de peccatore et impio dicitur?

Non sic impii. Illa universa genera præmiorum quæ de justo diximus, impius non accipiet. *Non sic impii.* Non dixit, non sic peccatores; si enim de peccatoribus dixisset, omnes alieni eramus. *Non sic impii.* Inter impium et peccatorem hoc interest: qui impius est, negat Deum: qui peccator est, confitetur et peccat. *Non sic impii.* In quibusdam legitur, *non sic hoc secundo. Non sic impii, non sic.* Sed sciamus

quia in Hebraico semel positum est. Diximus de sancto viro, et comparatione ejus. *Et erit lamquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum.* Nunc e contrario de impio dicitur. Sicut justus vir comparatur ligno : sic impius comparatur pulveri, quem projicit ventus a facie terræ. Pulvis licet de terra sit, tamen desinit esse terra. *Sed lamquam pulvis quem projicit ventus a facie terræ.* Videte quid dicitur, tam infelix erit impius, ut nec terrenus quidem sit pulvis. Videtur quidem non habere substantiam, sed habet suam substantiam. Nihil habet solidum ; sed quod habet, ad penam habet. Huc illeque dispergitur. Numquam in uno loco est. Quocumque ventus traxerit, illuc impetus ejus dirigitur. Sic et impius qui semel negaverit Deum, quocumque illum aura diaboli traxerit, illuc errore perducitur. Quoniam diximus quid sit justus, et cui comparatur : quid sit impius, et cui comparatur : et de presenti sæculo diximus : nunc debemus de futuro et æterno cognoscere.

Ideo non resurgunt impii in judicio, neque peccatores in consilio justorum. Legimus in Evangelio secundum Joannem, *quicumque in me credit, non judicabitur; quicumque in me non credit, jam judicatus est (Joh. iii, 18).* Quis ergo judicandus est, si ille qui credit, non judicabitur, et ille qui non credit, jam judicatus est? qui in die judicii judicabuntur? Requiritur ergo medium inter credentem, et non credentem qui judicandus sit. Qui credit non judicabitur. Qui credit non peccat, qui vere credit non peccat, qui veram fidem habet non peccat. Denique quando peccamus, mens nostra in fide fluctuat; eo tempore quando peccamus, quando irascimur, quando detrahimus, quando homicidia facimus, quando fornicamur, ubi fides est? Ergo quod dicit, qui in me credit, non judicabitur, non enim necesse habet judicari qui jam beatus est. Qui in me non credit, jam judicatus est, jam enim prædestinatus ad penam est. Qui ergo judicatur? Qui credit quidem, sed peccatis vincitur; qui habet bona, habet et mala; qui eo tempore quo credit, benefacit, quo non credit, male facit. Videamus ergo nunc quid dicitur : *ideo non resurgunt impii in judicio.* Non resurgunt ut judicentur, quia jam judicati sunt. Qui enim non credit in me, jam judicatus est. *Neque peccatores in consilio justorum.* Non dixit, peccatores non resurgunt, sed *non resurgunt in consilio justorum.* Non merentur cum his resurgere qui non sunt judicandi. Si in me crederent, cum his resurgerent, qui non sunt judicandi.

Quoniam novit Dominus viam justorum, et iter impiorum peribit. Quoniam novit Dominus viam justorum. Et quid grande est, si novit Dominus viam justorum, si dicitur Dominus nosse eos, quos nosse dignatur? Denique de peccatoribus dicitur, *Recedite a me, operarii iniquitatis, non novit vos Dominus (Luc. xiii, 27) :* dicit Apostolus : *Si quis cognoscit, cognoscetur. Quoniam novit Dominus viam justorum*

* Quod contrario sensu in sacro sit textu, et si τὸ ἀγνοῦν, ἀγνοῦν τὴν, si quis ignorat, ignorabitur : putat Martianus, auctorem vel absque privato a lo-

A (1 Cor. xiv, 38). Qui peccator est, non novit eum Deus : qui justus est, notus est a Deo. Legimus in Genesi eo tempore quo prævaricatus est Adam, eo tempore quo magis audivit serpentem, quam Deum, quando se abscondit a facie Dei, venit Dominus post prandium in paradiso, et deambulabat (Gen. iii) : videte quid dicitur, requirit Deus Adam non meridie, sed ad vesperam : jam enim Adam solem perdidit, quia meridiem non habebat : ad vesperam, hoc est, δειλὸν, et ambulabat, non enim stat Deus peccatori, sed ambulat. Sciebat illum esse in paradiso, et non ignorabat quod factum erat, sed quia peccaverat Adam, nescit eum Deus. *Et dixit Deus : Adam, ubi es?* Diximus de eo quomodo peccator ignoretur a Deo. E contrario scire debemus

B quomodo justus sciatur a Deo. Dicit Deus ad Abraham : *Exi de terra tua, et de cognatione tua (Gen. xii, 1).* Venit in Palestinam, fuit in Habramio, fuit in Geraris nullo tempore ; cum natus ei fuisset filius Isaac, et re promissionem acceperat, quia in semine tuo benedicentur omnes gentes, tulit Isaac, et obtulit eum Deo, et vox de caelo audita est, *parce filio tuo,* et statim scribitur eo tempore quo obtulerat filium suum, quid dicit Deus Abraham? *Ecce cognovi quoniam tu times Dominum Deum tuum.* Qui tanto tempore locutus fueras, nunc cognovisti Abraham? Sed quoniam grandis fides fuerat offerendo filium suum, propterea nunc primum cepit eum nosse Deus. Hoc totum quare dixit quoniam scriptum est, *quoniam novit Dominus viam justorum.* Dicamus et aliter : *C* via, et vita, et veritas Christus est : ambulemus ergo in Christum, et viam nostram novit Deus Pater. *Et iter impiorum peribit.* Non dixit, impii peribunt; sed si egerint poenitentiam, et ipsi salvabuntur. Eo tempore quo apostolus Paulus persequeretur Christum, et Ecclesias, impius erat. Si ergo impii peribunt, non datur locus poenitentiae. Sed non dixit, impii peribunt, sed, *iter impiorum peribit.* Hoc est, peribit impietas; non impius, sed ipsa impietas; non homo peribit qui impius fuit, sed homine agente poenitentiam, peribit impietas. Deus ergo hoc nobis præstet, ut tria non faciamus, et duo faciamus; illo vitæ comparemur, non simus impii, qui comparatur pulveri; non simus peccatores, quoniam peccatores non resurgunt in consilio justorum, et via mala perent : et benedicamus Deum, cui sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

PSALMUS V.

Quia psalmus hoc titulo prænotatur. *In factis, pro ea quæ hereditatem consequitur, Psalmus David.* Multi putant titulos ad psalmos non pertinere. Et hoc qua ratione testiment, nesciunt. Si quidem non haberentur in Hebraeis, et Græcis, et Latinis voluminibus, recte putarent : nunc vero cum in Hebraicis habeantur libris, et maxime iste titulus qui in quinto psalmo est prænotatus, videtur eos hoc velle dicere, gisse, vel certe pro eodem atque γοῦν, accepisse. Potuit vero hæc esse veteris Latine interpretationis lectio.

quod aliquid in Scriptura sine causa sit. Si iota unum et unus apex non transiet de Lege, quanto magis tanta verba vel syllabae! *In finem pro ea quae hereditatem consequitur, Psalmus David.* Haereditas non in principio reponitur, sed in fine mundi. Judaei in principio se obtinere putaverunt, nos in finem consequimur. Unde dicit et apostolus Joannes: *Filioli, novissima hora est* (I Joan. ii, 18). In novissima ergo hora finis est. *In finem hereditas, in finem pro ea quae hereditatem consequitur.* Quae est ista quae hereditatem consequitur? Mibi videtur quod Ecclesia sit, ipsa est enim quae hereditatem consequitur. Psalmus David cantat in principio, quod Ecclesia accipiat in fine. Quintus ergo psalmus ex persona Ecclesiae est. Alii multa interpretantur, multi dicunt secundum historiam de Israelis populo, quod vellet reverti de Babylone in Judaeam. Hoc illi interpretantur, non sunt interpretati in finem pro ea quae hereditatem consequitur. Nos ergo spiritualibus spiritualia comparantes, orationibus vestris ex persona Ecclesiae istum psalmum disserere nitimur.

PSALMUS VII.

Singulis rebus imponuntur nomina, ut ex nominibus et res cognoscantur. Sic et psalmi titulis praenotati sunt, ut ex titulis intelligantur et psalmi. Quintus psalmus etiam hoc titulo praenotatus est: *In finem pro ea quae hereditatem consequitur.* Sextus psalmus hoc titulo praenotatur, *In finem in hymnis pro octava, psalmus David.* In quinto dicitur, *pro ea quae hereditatem consequitur*, in sexto dicitur, *pro octava.* In septimo vero quia et ipse sub alleluia cantandus est, quia in illa alia Dominica die lectus est psalmus sextus, et nos praegravatione interpretari non potuimus, nunc autem lectus est septimus psalmus. Habet autem titulum hujus modi, *Psalmus David quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Jemini.* Videte mysteria. Ergo ista sine causa scripta sunt? In quinto dicitur, *pro ea quae hereditatem consequitur*, in sexto dicitur, *pro octava*, in septimo dicitur, *pro verbis Chusi filii Jemini.* Videtis ergo quanta sint contexta mysteria, *pro ea quae hereditatem consequitur.* Quia in quinto psalmo disputavimus, interpretantes ex persona Ecclesiae fuisse psalmum cantatum, quae hereditatem Christi consecuta est. Sextus vero psalmus proprie ad resurrectionem Christi pertinet, quae dies octava est. Nos enim et diem primum habemus, et diem octavum. Nos enim in die octava accepimus regna caelorum. Octava dies post sabbatum, prima in principio. Longum est, si nunc voluerimus dicere de octonario numero. Quoniam octo beatitudines sunt in Matthaeo: quoniam in centesimo decimo octavo psalmo singulae litterae octonos versus habeant: quomodo quindecim psalmi sunt graduum, quomodo septem et octo sunt, quomodo Ecclesiastes dicat, *date partem septem, et date partem octo* (Eccl. xi, 2): quomodo orientalis porta in Ezechiel habeat septem gradus et octo; longum est dicere, quomodo octavus est de filiis Isaii David, qui accepit regnum. Hoc est quod nunc di-

citur pro octava, in octava enim nos accepimus regnum caelorum, unde dicit: *Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me.* Sed quoniam de duobus psalmis pariter interpretari non possumus, sufficit nobis de sexto psalmi titulo disputasse. Nunc veniamus ad septimi psalmi exordium quod ita incipit: *Psalmus David quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Jemini.* Multos scio et certe eruditissimos viros, hunc titulum ita interpretatos fuisse: *Et*, inquit, tempore quo surrexit Absalon contra David patrem suum (quaso vos ut patientius audiat, Scripturas enim interpretare volumus, non declamare). *Et* igitur tempore quo surrexit Absalon contra David, unus de amicis David nomine Chusi voluit ire cum David, sed David remisit eum ad Absalon, ut Achitophel consilia dissiparet. *Et* tempore quo Achitophel dedit consilium, ut Absalon statim persecuteretur David imparatum, et interficeret eum: Chusi ergo dedit consilium, et dissipavit consilium Achitophel, et misit ipse nuntium Chusi ad David dicens, *haec et haec praeparat Absalon.* Et cepit fugere David, et praeparare; eo tempore quo Chusi mandavit verba ad David, David cantavit psalmum istum Domino, quoniam Achitophel consilia sunt dissipata. Hoc illi dicant, et revera rationaliter enarraverunt: sed diligenter legamus Scripturas, ibi enim ita scriptum est, quoniam iste Chusi filius sit Arachi. Inde ille Chusi per aliam litteram scribitur in Regnorum libro: ibi Chus per *samech* scribitur, hic autem Chus per *sin* litteram scribitur. Deinde ille Chus filius Arachi: unde multi Graecorum nescientes legunt, *Chusi amicus David.* Videtis ergo quoniam et in lectione errant Graeci. Manifestissimum ergo est secundum regulam Scripturarum, quoniam ille Chusi filius est Arachi, iste vero Chusi dicitur Jemini. Quia diximus filium Chusi fuisse filium Arachi, quis est iste Jemini? Et debemus spiritualibus spiritualia comparantes invenire nominis istius regulam. Ubi invenimus in Scripturis, *Jemini?* Dubium non est quia tribus una sit de duodecim, nomine Benjamin. Interpretatur autem Benjamin, *filius dextrae.* *Et* enim tempore quando mortua est Rachel in Ephrata (oculis nostris sepulcrum vidimus, exempla non quaerimus). *Et* igitur tempore quando moriebatur Rachel, peperit, inquit, infantem, et vocaverunt nomen ipsius mulieres, sive ipsa quae moriebatur, *Benoni, id est, filius doloris mei.* Econtrario vero Jacob pater dolorem matris vertit in gloriam, et non eum vocat Benoni, hoc est, *filius doloris mei, sed Benjamin, hoc est, filius dextrae, hoc est, virtutis meae.* Benjamin igitur ex duobus compositum nomen est, ex filio et dextra. *Ben* enim dicitur *filius, Jamin, dicitur dextra.* Sciamus igitur semper tribum Benjamin appellari Jemini. Legimus in Regnorum libro, eo tempore quo de Saul scribitur, *Et ecce, inquit, vir de tribu Benjamin nomine Saul, filius, inquit, Chis, filius Abihel, filius Jatta, filius Jather, filius Jera, filius Jemini.* Et statim ibi dicitur *vir Jemineus, hoc est, de tribu Jeminea, hoc est, de tribu Benjamin.* Deum et aliud testimonium ne du-

bitare possimus. Semei ille qui in monte Oliveti eo tempore quando David fugiebat filium suum Abessalon, dicit hoc Scriptura: *Et ecce, inquit, Semei de cognatione Saul de tribu Benjamin. Et lapides, inquit, jaciebat in David, et dicebat: Egredere, egredere, vir sanguinarius.* Eo tempore quando dicit unus de duobus ejus nomine Abisai: *Vadam, inquit, et interficiam eum, quid dicit ei David? Quid mihi et vobis, filii Servia?* Et ecce, inquit, qui de lumbis meis egressus est, pugnat contra me, et miramini si filius Jemini, hoc est, ex tribu Benjamin, de tribu Saul, qui fuit inimicus? Hoc totum quare dixi? ut ostenderem Jemini tribum esse Benjamin. Diximus quid sit Benjamin, diximus nomen patris, videamus quid sit Chusi filius Jemini. *Chus* lingua Hebraea interpretatur *Aethiops*, hoc est, *niger et tenebrosus*. Qualem habet animam, quale et corpus, de quo dicit Jeremias: *Si mutabit Aethiops pellem suam, et pardus varietatem suam (Jer. XIII, 23).* Ergo hic Chusi nigrum et Aethiopem, inimicum suum Saulem significat. Et dicit hoc, quomodo Aethiops mutare non potest pellem: ita et iste mores suos mutare non potest. Is venit in manus meas, potuit eum occidere, cujus potuit sanguinem fundere: volui eum superare beneficio, sed malitia ejus vinci non potest. Quomodo enim Aethiops pellem mutare non potest, ita et illius malitia mutari non potest. Denique quid dicit: *Domine Deus meus, si feci istud, hoc est, si feci illi aliquid mali. Si est iniquitas in manibus meis, si reddidi retribuentibus mihi mala.* Vide quid dicat: Ego pro malis bona reddidi, ille pro bonis mala. Manifestum est igitur quoniam contra Saul psalmus est.

PSALMUS IX.

Jesus filius Nave pugnabat in eremo, et Moyse orante, superabat: alius pugnabat, alius in oratione vincebat. Ita et ego secundum illud quod scriptum est, *aperi os tuum et implebo illud: ego quidem loqui videor, sed alii sunt quibus orantibus, loquor.* Nonus psalmus quod a vobis cantatus est Domino, grandis in versibus, grandis est in mysteriis. Quoniam non possumus de omnibus disputare, sufficit interim de titulo dicere. Quoniam non possumus domum ingredi, grande est enim regis palatium, neque possumus omnia regis scire mysteria, interim quasi in titulo domus, in ipso vestibulo, cujus domus sit demonstremus. *In finem pro occultis filii psalmus David.* *In finem*, quod dicitur, non pertinet ad Judaeos, sed ad nos qui in finem credidimus. Ille prior filius, nos novissimi. Nos ergo qui in finem sumus, psalmum istum debemus audire, quia ad eos qui in finem sunt pertinet. *Pro occultis filii.* Quae sunt haec occulta filii? mysterium quod omnibus retro saeculis fuerat occultum, nobis in finem apertum est. *Pro occultis filii*, in Hebraico aliter habet: in Hebraico enim habet *ALMOTH*, quod interpretatur, *pro morte: al enim dicitur pro, moth dicitur mors.* Ergo pro morte dicitur, pro morte ergo filii in Hebraeo scriptum est. Videte igitur Septuaginta Interpretes qui Ptolomaeo gentili regi interpretabantur, et durum erat dicere mortem filii,

sciebant enim quod de Filio Dei diceretur. Videbant scriptum esse et tamen timebant Dei Filium dicere esse moriturum. Hoc interim de titulo disputatum sit, et universus psalmus de morte Salvatoris dicitur.

Dicitur de Judaeis: *In laqueo isto quem tendebant, comprehensus est pes eorum: deinde de vocatione Gentium, omnes Gentes quae obliviscuntur Deum.* Et novissimum contra diabolum: *non est Deus in conspectu ejus, sedet in insidiis cum divitibus.* Infelices divites cum quibus diabolus sedet. Denique videte quid dicitur de diabolo, *sedet in insidiis cum divitibus.* Quicumque enim dives est, nisi pauperem spoliaverit, dives esse non potest, propterea dixit, *sedet in insidiis cum divitibus.* Quandocumque divites persequuntur Christianos, dicamus: *sedet diabolus in insidiis cum divitibus.*

Insidiatur ut rapiat pauperem, rapere pauperem dum attrahit eum. In laqueo suo humiliabit eum. Hoc impius, hoc diabolus. Pauperem non solum divitiis, sed et spiritu, beati enim pauperes spiritu. *In laqueo suo humiliabit: quem?* Subauditur pauperem. Videte quid dicitur? *Humiliabit, non interficiet: cum autem humiliaverit pauperem, humiliatio pauperis ruina est diaboli.* Quid enim sequitur? *Inclinabit se, et cadet dum dominatus fuerit pauperem.* Nonne vobis videtur diabolus in persecutione quando occideret Christianos, quando interficeret Martyres, in eo occidi quod interficeret? *Inclinabit se et cadet dum dominabitur pauperum?* Martyr occisus in caelum vadit, ille occidens humiliatur et cadet. Hoc interim de psalmo breviter disputatum est pro occultis filii, et hoc dictum est in veteri Testamento: in veteri enim Testamento, de filio occulte dicitur, nunc in Evangelio legamus manifeste, de manifestis filii.

PSALMUS LXXVIII.

Quoniam pauperes facti sumus: quoniam tu pauper pro nobis factus es, propterea et nos pauperes facti sumus. Oratio pauperis cum anxietas fuerit, et effuderit orationem coram Domino. Quoniam tu pauper factus es, cum esses dives, et nos pauperes facti sumus: *Adjuva nos, Deus salutaris noster.* In Hebraico habet: *Adjuva nos, Jesus noster: ubicumque enim Salvator est, in Hebraico, Jesus habet.* Denique Gabriel quando venit ad Mariam, *Et vocabis, inquit, eum Jesum, iste enim saluum faciet populum suum.* *Adjuva nos, Jesus noster.* Videte quid dicat, *adjuva.* Qui dicit *adjuva*, et ipse liberari conatur, neque enim dormientes nos adjuvat, sed laborantes. *Propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos: quoniam vocatum est nomen tuum novum super nos, quod benedicitur in gentibus: Et propitius esto peccatis nostris propter nomen tuum.* Tu Salvator, ut Christus, et nos Christiani, miserere nobis propter nomen tuum.

Introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum. Hoc solent dicere qui sequuntur Origenis dogmata, *gemitus compeditorum, hoc est angelorum, qui com-*

pediti sunt, inquit, in corporibus : quomodo enim A si mittantur compedes in pedibus , degravant corpus , et currere non sinunt : sic et corpora nostra includunt animas , hoc est , angelos degravant in terra. Et hoc quibus verbis approbant ? *In felix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis hujus (Rom. vii, 24) ?* Et illud quod dicitur, *Cupio dissolvi et esse cum Christo. Reverti, et esse cum Christo (Philip. i, 23).* Videte, inquit, quid dicit Apostolus. Quicumque dicit, *Cupio reverti* : utique illuc dicit ubi ante fuerat. *Introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.* Ego vero simpliciter, rusticana simplicitate et Ecclesiastica, ita tibi respondebo. Ita enim apostoli responderunt, sic sunt locuti, non verbis rhetoricis et diabolicis : *Melius est enim reverti et esse cum Christo.* Quia sic habet in Græco, non habet, *dissolvi*, B sed *reverti. Reverti et esse cum Christo.* Ubi Adam fuit pater meus, ibi et ego esse desidero : unde ille ejectus est, ego reverti cupio. In Adam omnes nos de paradiso ejecti sumus, introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.

Quare enim hoc non simpliciter intelligam dictum esse de martyribus, qui inclusi sunt in carceribus ? Quanti enim et in metallis missi sunt ? Ego vero dico quia illorum compeditorum vere audiat vocem Deus.

Secundum magnitudinem brachii tui, posside filios mortificatorum. Nos omnes (si tamen meremur) filii martyrum sumus. Apostolus quando in carcere erat, compeditus erat : apostoli omnes quando in carceribus erant, compediti erant : omnes martyres qui interfecti sunt, in carceribus erant compediti. Propterea nunc dicitur : *Posside filios mortificatorum. Redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum.* Mihi videtur quod non contra illos rogat, sed pro illis, hoc est, da illis sabbatum tuum : *sabbatum* autem interpretatur *requies*. Quod dicit hoc est : fac eos requiescere in malitia sua, aut certe aliter, hic eis redde, et non eis reddas in futuro.

Nos autem populus tuus et oves pascuæ tuæ. Ubi oves dicit, innocentiam significat. Oves non habent nisi pastorem. *Confitebimur tibi in sæculum. Confitebimur*, vel penitentiam agimus, vel certe quod melius est, glorificamus. *In generationem et generationem*, in primo populo et secundo populo. Licet secundum historiam aliter dicatur in Ezechiel : tamen secundum intelligentiam spiritualem hoc dici- D mus, quoniam istæ duæ gentes, hoc est, duæ virgæ junguntur in Ezechiel, et fit unum regnum. *In generationem et generationem annuntiabimus laudem tuam.* Apostolorum vox est. Petrus in populo circumcisionis; Paulus et Barnabas in gentibus.

PSALMUS CXXVII.

Beati omnes qui timent Dominum. Qui timent Dominum quod habent præmium, quam coronam ? Videamus quam habeant laudem, quod præmium. *Beatus es, et bene tibi erit.* Jam dixi de beatitudine, quæro beatitudinem quæ sit. Qui timent Dominum quam habet beatitudinem ? *Uxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domus tuæ. Filii tui sicut novellæ*

PATROL. XXVI.

olivæ, in circuitu mensæ tuæ. Ego puto quod pro- pitio Christo omnes timeamus Deum. Ergo hanc beatitudinem non habemus ? Scriptum est enim, *qui timet Dominum, hanc habet beatitudinem; uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ; filii tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.* Ergo et qui unum habet filium et duos, non est beatus ? Quid enim dicit, *filii tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.* Nisi tantos habuerimus filios, ut cingant mensam nostram, beatitudinem timentis Dominum non habebimus ? Isaac hanc beatitudinem non habuit, habuit enim duos filios, unum pessimum Esau, qui multo melius fuerat si natus non fuisset. Habuit autem unum filium Jacob : ergo non habuit beatitudinem ? Quia unus circumire mensam non potuit. Virgines ergo non timent Deum. Quid enim dicitur, quod qui timet Dominum intelligat beatitudinem ? *Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ; filii tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.* Hanc beatitudinem Joannes non habuit. Joannes utique, tam Evangelista, quam Baptista : uterque enim virgo fuit. Hanc beatitudinem Paulus non habuit qui dicit : *Volo autem omnes sic esse sicut me (1 Cor. vii, 7).* Videtis ergo quoniam uxor et filii spiritualiter intelligendi sunt, alioquin nisi spiritualiter intellexerimus, angeli hanc beatitudinem non habent, quia filios nos habent. Revertamur ergo ad ordinem lectionis.

Beati omnes qui timent Dominum. Quomodo non potest dicere, *Pars mea Dominus*, nisi qui aliam partem in sæculo non habet ; sic non timet Deum qui timet aliud aliquid extra Dominum. Denique ipse Salvator dicit : *Nolite timere eos qui possunt corpus occidere; sed eum timete qui potest corpus et animam occidere in gehennam (Matt. x, 28).* Videtis ergo quod aliud aliquid extra Deum timet, qui Deum non timet. *Qui timet Dominum, quæ signa habet ? qui ambulat in viis ejus.* Multæ sunt viæ et multæ viæ ducunt ad unam viam. Denique dicitur et in Jeremia : *Et state in viis Domini, et interrogate semitas ejus æternas, et invenietis viam, et ambulabitis in ea (Jerem. vi, 16).* Videte quid dicat, et state in viis, et interrogate vias Domini æternas, et invenietis unam viam, et ambulate in ea. Videte quomodo per plures vias venimus ad unam viam. Hoc dicitur et in Evangelio aliis verbis sub alia signifi- catione parabolæ de illo negotiatore qui habuit plures margaritas, qui vendidit eas, et emit unam pretiosissimam margaritam. Quod dicit hoc est, Habetote plurimas margaritas, et state in viis. Hoc est state in viis, et interrogate semitas Domini æternas. Pulchre æternas, ne putaremur adventu Christi, Legem et prophetas esse finitos. Sed vide quid dicat. State in viis, in Lege et prophetis, et state in viis. Nolite sic credere in via una, ut dimittatis vias plurimas ; sed state in viis, interrogate semitas Domini æternas. Interrogate semitas Domini, quid dixerit Jeremias, Isaias, Ezechiel, quid ceteri prophetæ. Interrogate semitas : melius dicitur in Græco

τρίβους : semita enim dicitur ab eo quod calce gradientium trita est. Et quod dicitur hoc est, interrogate semitas, hoc est *τρίβους*, quia scilicet trivit pes Domini. Si quidem et Dominus ambulavit in eis. Cum autem interrogaveris semitas Domini aeternas, et per illas semitas invenietis unam viam quam dicit: *Ego sum via, veritas et vita*, ambulato in ea. Videte mysteria Scripturarum, videte in verbis simplicibus Scripturarum plurima sacramenta, in viis, in semitis, in Lege et prophetis. Non dixit, *Ambulate*, sed *state*. *State*, ne dimittatis Legem, nec prophetas. Tamen cum inveneritis illas vias, per istas vias, in ista una via ambulate.

Labores manuum tuarum manducabis. Multi non intelligentes interpretati sunt aliter istum locum: *Labores fructuum tuorum manducabis*. Denique Latina exemplaria ita habent, *labores fructuum tuorum manducabis*. Sed nos legimus in Hebræo ita scriptum, *labores manuum tuarum manducabis*. Quis enim labores fructuum manducat? Utique e contrario debet intelligi, quia aliquis fructum laborum suorum manducat, non labores fructuum. Quia igitur in Hebræo ita scriptum est, *labores manuum tuarum manducabis*. Ego ^a puto quoniam et Græce Septuaginta Interpretes in isto loco bene interpretati sunt; manus enim lingua Hebræa *JAD* dicitur; in isto autem loco, non habent *JAD*, sed *CHAPH*; *Chaph* autem interpretatur *καρπός*, non *καρπός*, sed pars aliqua manus; siquidem *καρπός* dicitur Græce *ΑΡΡΑ*. Hoc modo de interpretatione diximus. *Labores manuum tuarum manducabis*. Unusquisque quod seminaverit hoc et metet. Ecce homo, et opera ejus. Ergo et nos labores manuum nostrarum manducabimus. In manibus, opera intelliguntur. *Labores manuum tuarum manducabis*. Dicit aliquis, ergo post resurrectionem manducaturi sumus. Hoc enim dicitur de beato viro: *Labores manuum tuarum manducabis*. Ego hoc dico simpliciter. Quoniam homo ex duabus substantiis compactus est, hoc est, de anima et corpore: anima immortalis est, corpus autem mortale. Quod mortale est, ut et mortales cibos habeat. Quod autem immortale est, hoc est, anima quæ immortalis est, et immortales cibos habet. Vultis scire quoniam et anima habet cibos suos? Dicit Dominus atque Salvator cum esuriret. Quid dicit? *Meus cibus est, ut faciam voluntatem ejus qui misit me* (Joan. iv, 34). Vultis scire quos cibos habet anima? Dicit nobis et propheta: *Gustate et videte quoniam suavis est Dominus* (Psal. xxxiii, 9). Quomodo enim corpus, nisi acceperit cibos suos, moritur: sic et anima nisi acceperit cibos spirituales, moritur. Hoc totum quare dico, quia solent aliqui

A dicere, Non habeo necessario Scripturam sacram, sufficit mihi tantum timere Deum. Et hoc propterea diximus, quomodo cibi sunt corporis, sic cibi sunt et anime nostræ Scripturæ sanctæ.

Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Dicit Salomon quia voluerit sapientiam docere scilicet sponsam (Sap. viii, 2). Dicit et in alio loco de Sapientia: *Ama illam, et amplectabitur te. Circumda illam et tenebit te* (Prov. iv, 8). Ducamus ergo et nos hanc uxorem, et habeamus illam in amplexibus nostris. Numquam eam dimittamus de sinu nostro. Numquam fugiat de manibus nostris. Si semper fuerit in amplexu nostro ista uxor, faciemus ex ea filios; non filias, sed filios. Denique et hic dicitur, *filii tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ*. Numquid non poterat dicere, *filia tua?* aut non poterat dicere *τὴν τέκνη σου*, ut possint intelligi et viri, et femine? Sed vide quid dicat, *filii tui*. Qui sapientiam uxorem habet non facit de ea filias, sed filios. Nihil molle, nihil delicatum, nihil tenerum, nihil effeminatum habet in mente sua. Putas quod sancti alia causa scribuntur non habuisse filias, sed filios? Legimus Genesim, ibi enim generationem ordo servatur. Sanctus Abraham habuit uxorem Sarram; habuit Agar concubinam; habuit postea Cethoram. De duabus uxoribus filios erexit. Filias non facit. Veniamus ad Isaac. Et Isaac duos filios facit, filios non habet. Sanctus enim erat et nihil habebat in se molle, et tenerum, et effeminatum, sed totum virile et rigidum. Beatus Jacob duodecim patriarchas habet filios. Et unam filiam habet nomine *Dinan*, quod interpretatur, *causa jurgiorum*, *rixam*. Denique unam habuit filiam et duodecim filios. Et propter unam filiam tanta in Sichem bella nascuntur. Jacob nunquam dixerat, *Timeo, fecistis me odibilem*. Loquitur ad Levi et Simeon, *Levi et Simeon in concilio eorum non veniat anima mea* (Gen. xxxi, 6). Quare? Quia viri, causam voluerunt agere mulieris. Hoc totum quare dixi, quoniam sancti filias non habent, sed filios tantum habent. Rem vobis dico novam, novam nescientibus. Cæterum quæ Scripturas legunt, et diligenter legunt, non novant; sed ea quæ sciunt. Jacob duodecim habuit filios patriarchas, Ruben, Simeon, Juda, Levi, Isachar, Aser et ceteros usque ad duodecimum. Legite in Generatione, et nunquam invenietis de tantis duodecim patriarchis ullum fecisse filiam, sed totos filios. Dico vobis unum ne forsitan obliviscamini. Aser filiam habuit Sarram. Jacob habuit duodecim filios et unam filiam. Sic inter duodecim patriarchas, unus patriarcha unam tantum filiam habuit. Hoc totum quare dixi?

^a Locus in mss. exemplaribus depravatus a librariis propter ignorantiam linguæ Græcæ. Nescio an primis auctor scripserat, *nam καρπός est pars aliqua manus*: siquidem *καρπός* dicitur Græce *ἀπὸ πῆκω*. Ms. Corbeiensis, erasis aliquot verbis, ita legit: *Chaph autem interpretatur pars aliqua manus*. siquidem *καρπός* dicitur Græce *ΑΡΡΑ*. Forte *ἀρούρα*, arum agar. Sed conventionius legeremus *ἀρρα*, id est arculus, manus. MART. — Verus Hieronymus epist.

in nostra recensione xxxv ad Marcellam n. 5: *In hoc, inquit, loco non LXX Interpretes, sed Latini, de Græci verbi ambiguitate decepti, καρπός, fructus, magis quam manus, interpretati sunt, cum καρπός manus quoque dicatur, quod in Hebræo ponitur Chaphach. Vide et S. Hilarium tractatu in hunc psalm., num 4 et 5. Hic dubitat Marlianus an auctor scripserit: nam καρπός, est pars aliqua manus: siquidem καρπός, dicitur Græce ἀπὸ πῆκω.*

ut filios et filias in Scripturis spiritualiter intelligere debeamus. *Uxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ.* Sicut vitis abundans plurimos botros habet, sic et uxor nostra, hoc est, sapientia uxor nostra, quæ sponsa est. Denique scribitur in alio loco: *Veni, soror, mea sponsa (Cant. v, 1).* Ne in eo quod dixerat, *sponsa*, turpe aliquid intelligeres, jungitur *soror*; ut omnis turpis amor excludatur. Veni, soror mea, sanctus enim amor sit, et propterea te sororem voco et sponsam meam. Propterea te sponsam voco, ut habeam uxorem, et de te filios faciam plures, filios plures quasi de vite botros. Quomodo vitis habeat diversos botros. Et una quidem radix est. Sed longe lateque hinc atque illuc flagella diffundit, et ipsa flagella habent fractus suos, et in ipsis fructibus sunt botri, et alius botrus major est, alius minor, alia majora grana sunt, alia minora; sic et de sapientia, quæ est uxor nostra: si tamen nunquam eam dimiserimus, plures nascuntur botri, hoc est, virtutes plurimæ; sanctæ cogitationes, opera præclara. *Filius tui sicut novellæ olivarum in circuitu mensæ tuæ.* Legimus in alio loco: *Et vinum lætificat cor hominis (Psal. ciii, 15).* Legimus et in Canticis Canticorum: *Venite, fratres, bibite et inebriamini.* Et vinum quod lætificat cor hominis. Hoc vinum non lætíficat cor hominis; sed obruit, et insanum facit. Denique scribitur, ut qui *potentes sunt, vinum non bibant (Prov. xxii, 4).* Scribit et Apostolus, quoniam non debemus vinum bibere et carnem manducare (*Rom. xiv*). Rursum dicitur nobis: *Et vinum lætificat cor hominis.* Sed vinum dicitur spirituale, quod si quis biberit statim inebriatur. Vos omnes, ut dimitteretis possessiones vestras, et parentes vestros, et filios et affines, bibistis vinum, et inebriati pro Christo insanire coepistis. Non vobis videtur esse ebrietas? non vobis videtur spiritualis insania, delicias contemnere, sordes appetere, fugere civitates, deserta sectari, nescire affectus, ignorare carnis propinquitatem, et solum nosse Christum? Denique apostoli hoc vino inebriati erant, et propterea dicitur eis: *Musto sunt pleni (Act. ii, 13).* Non enim fuerant inebriati de Lege veteri, sed de Evangelio. Næc ergo puto, quod ita inebriatus sit hoc vino. *Filius tui sicut novellæ olivarum.* Nulli alii comparantur filii nostri nisi novellæ olivarum. Non dixit olivæ veteri, sed novellæ olivæ. Quomodo et ibi de ebrietate apostolorum, non dicitur de vino veteri, sed de musto: sic et hic dicitur novella olivarum, quæ tota viret in Evangelii juventute. Novella olivarum plena luce. Oleum hanc naturam habet, ut cibos condat, ut luminis fomenta præbeat, ut lasso longo itinere corpus unctum restituat quasi labori pristino et sanitati. Denique quicumque lassus fuerit et ungitur, quasi recipit pristinum vigorem. Putas sine causa nunc dicitur vinum et oleum? Non potuit mel dici, non olla aronata, non alia arbor, sed tantum vitis et oliva. Vinum et oleum. In vino austeritas, in oleo misericordia. Denique illi qui de Jerusalem Jericho descendebat, qui vulneratus fuerat, Samaritis, hoc

est, *custos*, nihil ei infundit nisi vinum et oleum. Vinum austeritatem præceptorum, vinum typicum; ut quodcumque mali humoris est excoquat et exco-medat. Quoniam autem humana fragilitas non potest veritatem ferre. *Si enim iniquitates attendas, Domine, Domine, quis sustinebit (Psal. cxix, 3)?* Si enim tantum justus fuerit Dominus, nos vivere non possumus. Propterea justitiæ ipsius, hoc est, vino misericordiæ oleum adjunctum est.

Ecce sic benedicatur homo qui timet Dominum. Jam multa locuti sumus, festinemus ad finem. *Benedicat te Dominus ex Sion.* De ista Sion et quomodo dicit alius propheta: *Sion quasi ager arabitur (Jerem. xxvi, 18).* Dicit et Dominus: *Jerusalem, Jerusalem, quæ occidis prophetas et lapidas eos qui ad te missi sunt (Matth. xxiii, 37).* Denique cum appropinquasset Dominus ad Jerusalem et vidisset, flevit. Quando autem deflevit eam? Ideo utique flevit ruituram, quasi perituram. Denique quid dicit? *Surgite, eamus hinc.* Et in alio loco quod dicit: *Relinquetur vobis domus vestra deserta.* Ergo hoc quod dicit, *benedicat te Dominus ex Sion*, non dicit istam Sion quam videmus esse desertam. Ipsæ portæ, et ipse ager, et ipsæ ruine iram Domini significant. Etiam si nos ignoramus, oculi ipsi clamant iram Domini. *Benedicat te Dominus ex Sion.* Sion interpretatur *specula.* Jerusalem interpretatur *visio pacis.* Si anima nostra speculam habuerit. Si in sublime fuerit. Si non de terrenis cogitaverit, sed de sublimibus. Si anima nostra habuerit visionem pacis, hoc est, si Christus, qui vera pax est, habitaverit in ea: ipse nos benedicit. Si habitaverit in nobis Christus, et nos erimus Sion. Et nos erimus Jerusalem. *Et videas filios filiorum.* Ego vobis loquor. Si ex meo sermone vos instruxero, vidi filios meos: si vos alios instruxeritis, vidi filios filiorum meorum. Oremus igitur Dominum, ut habeamus filios, habeamus nepotes, et semper habeamus multam progeniem. Festinemus tales filios facere. Sancta ista est conjunctio. Rem vobis dico novam: sine uxoris complexu plures nascuntur tales filii. *Pax super Israel.* Israel interpretatur, *mens videns Deum.* Vide ergo quod dicitur pax super Israel. Super eos qui habent mentem videntem Deum. Mens mea si habuerit visionem Dei, si semper Christum videro, alios non videbo. Quicumque Christum habet in se, habet in se pacem. *Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis (Joan. xiv, 27).* Licet sint multæ persecutiones, licet multi sint qui persequantur, tamen in quo Christus habitat, ille semper Christum habet; cui sit gloria in sæcula sæculorum. Amen.

PSALMUS CXCVIII.

Sæpe expugnaverunt me a juventute mea, dicat nunc Israel. Sæpe expugnaverunt me a juventute mea. Duo dicuntur. Et sæpe expugnaverunt me, et a juventute mea expugnaverunt me. Ergo si in media ætate coepero servire Domino, verbi gratia, quadraginta annorum, non possum dicere, *expugnaverunt me a juventute mea.* Sed quid dico? occiderunt me a u-

ventute mea, vulneraverunt me a juventute mea, conculcaverunt me a juventute mea. Qui autem a pueritia incipit servire Domino : et sæpe expugnatur a diabolo et angelis ejus, et tamen non vincitur ; iste quid dicat ? *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea : etenim non potuerunt mihi.* Athleta nisi legitime certaverit, non coronatur, nisi pugnum acceperit, nisi faciem lividam, nisi de facie sanguis effusus fuerit. Livor meretur coronam, dolor meretur gaudium. *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea.* Dicat hunc versiculum virgo Domini. Dicat monachus qui a parva ætate cœpit servire Domino. Ego autem qui quadraginta vel quinquaginta annorum cœpi servire Domino, quomodo possum dicere : *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea ?* Dicat ergo hoc virgo. Dicat monachus integer corpore et spiritu. Et quid dicat : *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea ?* Dicat aliquis : O monache, quomodo te expugnaverunt dæmones et diabolus ? Videbantur quidem homines qui impugnabant, sed ego in hominibus diabolum intelligebam. Quando ergo eos persequuntur homines, non irascamur persequenti, sed condoleamus et plangamus eos : quia alius est qui persequitur in persecutoribus. Si dæmoniaris, qui habet dæmonem, venerit, et pugnum mihi dederit, et calce percusserit, numquid irascor ei ? Ille pugno percutit, et ego ploro et plango percutientem. Video enim quia pejus percutitur ab eo qui in se operatur, quam ego a manu ejus. Quoties ergo aliquid patimur, et tentationes aliquas sustinemus, illum intelligamus esse et illos, qui nobis tentationes generant, in hominibus. Dicat aliquis : Hoc ipsum de Scripturis affirmo : non enim debemus aliquid loqui nisi de Scripturis fuerit adornatum atque approbatum. Judas proditor fuit, sed intravit in illum Satanus, et ipse in proditore prodidit. Uxor Putiphar eo tempore quando tenuit Joseph, servum suum, domina servum, ditissima pauperulum, civis peregrinum, illa tenebat Joseph, sed sanctus vir in manibus mulieris intelligebat esse diabolum retinentem. Hoc totum quare dico ? Ut quando aliquid patimur ab hominibus, non irascamur hominibus : sed plangamus eos. Et illum videamus insidiatorem qui in ipsis operatur. *Sæpe expugnaverunt me a juventute mea : etenim non potuerunt mihi.* Expugnaverunt me, in cogitationibus turpibus : expugnaverunt me, in iracundia. Ego acquievi cogitationibus ; sed [Forte addendum non] acquievi tentationibus ; sed aliquid feci quod me cogitatio compellebat. Si iracundia me superavit, et fratri feci injuriam, non possum dicere : *Etenim non potuerunt mihi.* Potuerunt enim mihi.

Super dorsum meum fabricaverunt peccatores. Diligenter animadvertite Scriptura quid dicat. Sanctus athleta est, et non coronatur nisi qui legitime certaverit : scitis enim quia athletarum multa sunt genera. Sunt enim alii athletæ : alii vero sunt quasi Pammacharii, alii ad dies contendunt, alii vero sunt

^a Corrupte Pammacharii, quæ vox felicissimos potius, quam pugnatōres notat, legi autumo. Malim

A cursores, hoc est, qui currunt in stadio. Denique et Apostolus dicit se currere ut ad coronam perveniat (I Cor. ix, 26). Et quid dicitur in alio loco : *Præteritorum obliviscens ad priora me extendo* (Philip. iii, 15). Videte ergo Scriptura quid dicit. Supra dorsum meum fabricabantur peccatores. Sic semper cucurri, et tantum cucurri, ut adversarius meus nunquam præcedat, sed semper post tergum inveniat. Numquam venit contra oculos meos : neque enim potuit sustinere lumen oculorum meorum ; sed semper eam partem persequatur quæ cæca est, quæ oculos non habet. Supra dorsum meum fabricabantur peccatores. Quandocumque aliquis fratribus detrahit, iste post dorsum fabricator. Supra dorsum meum fabricabantur peccatores, sed ego non videbam insidias eorum ; illi fabricabantur post dorsum meum, et ego oculis paradysum conspiciebam. Illi mihi moliebantur insidias, et ego coronam videre cupiebam. *Prolongaverunt iniquitatem suam.* Quid dicit, *prolongaverunt iniquitatem suam* : Ego si peccavero, et post peccatum meum egero pœnitentiam, brevis est iniquitas mea et non longa. Si autem peccavero, quocumque die peccavero, funiculus peccatorum meorum longior fiet. Unde dicitur et in alio loco : *Funes peccatorum circumdederunt me* (Psal. cxviii, 61). Vide quid dicat, *Funes peccatorum circumdederunt me.* Et in alio loco scribitur : *Funiculis peccatorum suorum unusquisque constringetur* (Prov. v, 22). Vide quid dicat, *funiculis peccatorum suorum unusquisque constringetur.* Funiculus peccatorum, nisi plura peccata habuerim, texi non potest. Si peccatum fecero, non tam funiculus est, quam quasi unum filum est. Si autem unum filum est, cito rumpitur, et tenere, et ligare non potest. Si autem plura peccata fuerint et prolongaverint iniquitates, de pluribus peccatis quasi de pluribus filis funiculus fit, et ligat, et non cito rumpitur. Hoc totum quare dixi ? Quia legimus in isto versiculo, *prolongaverunt iniquitatem suam.*

Dominus justus concidet cervices peccatorum. Videte quid dicat, non dixit, concidat peccatores. Si autem hoc dixisset, nemo salvari poterat, omnes peccatores sumus. Sed quid dicit ? *Dominus justus concidet cervices peccatorum.* Qui et peccatores sunt, et superbi sunt : quoniam superbis Deus resistit, humilibus autem dat gratiam : ideo concidet cervices peccatorum.

PSALMUS CXXXI.

Memento, Domine, David et omnis mansuetudinis ejus. Multi putant ex eo quod scriptum est in Evangelio, *Miserere nostri, fili David* (hoc cæci dicant qui sedebant in Jericho), istum David, qui interpretatur *fortis manu*, referri ad Dominum Salvatorem. Sed in isto psalmo si voluerimus referri, ut illi putant, multum nocet intelligentiæ nostræ. Si enim hoc quod dicitur, *Memento, Domine, David et omnis mansuetudinis ejus*, refertur ad Christum, quomodo rescribi Pancratiarii, quod nomen idem est atque illud potissimum Pancratiaræ.

dicit quasi de alio : *Donec inveniam locum Domino , A* *tabernaculum Deo Jacob ? Ecce audivimus eam in Ephrata , invenimus eam in campis silvæ . Et quomodo dicitur : Propter David , servum tuum , non avertas faciem Christi tui ? Si enim , ut putant , Christus est David , quomodo dicit , propter David , servum tuum , non avertas faciem Christi tui ? Non stat ordo . Si enim David Christus dicitur , sic incipimus intelligere , propter Christum servum tuum ne avertas faciem Christi tui . Hoc propter eos loquor , qui David in istum locum Christum interpretantur : Non quod negemus Christum interpretari David pro locorum qualitate ; sed in isto loco non recipit sensus . Et quare errent dico vobis , quia scriptum est : *Memento , Domine , David et omnis mansuetudinis ejus . Et Dominus dicit in Evangelio : Discite a me quia mitis B* *sum et humilis corde .* Pro quidem sensu ; sed errantes David hic Christum interpretantur , et mansuetudinem ejus referunt ad Christum . Nos ergo interpretemur istum psalmum in David , ut qui nascetur ex David vere Christus intelligatur . Denique videte ordinem , quoniam enim grandis est psalmus , et jam multa diximus , debemus breviter sensus perstringere , non latius disputare : ut prudens auditor ex his quæ diximus , etiam ea quæ non loquimur , ipse a se intelligat .*

Sicut juravit Domino , votum vovit Deo Jacob . In Hebraico non habet *ŏ* , hoc est , *sicut* , nec sic sensus est ; sed habet *ŏc* , hoc est , *qui* , et est sensus : *Memento , Domine , David et omnis mansuetudinis ejus , qui juravit Domino , votum vovit Deo Jacob .* Et hoc C *puto non tam vitio Septuaginta Interpretum factum , quam scriptorum errore .*

Si introiero in tabernaculum domus meæ . David hoc dicit , nullam aliam requiem quæro nisi Christi , qui de meo semine nasciturus est , hoc est , quem promisisti , quia de meis lumbis nasciturus est .

Si dederò oculis meis et palpebris meis dormitatio- *nem . Et requiem temporibus meis , donec inveniam lo-* *cum Domino , tabernaculum Deo Jacob .* Hoc multi pu- *tant dici de Ecclesia ; sed mihi videtur non tam de* *Ecclesia dici , quam de sancta Maria . Denique di-* *citur .*

Ecce audivimus eam in Ephrata , invenimus eam in *campis silvæ .* Legamus Scripturas sanctas , et diebus *et noctibus singulas syllabas et litteras ventilemus . D* *Dicat aliquis de Ephrata , hic Bethlehem dixit .* *Legimus enim in Genesi : Venit in Bethlehem , hoc est ,* *Ephrata .* Hoc dicitur de Jacob quando uxor ejus *Rachel mortua est . Hoc est , Ephrata . Sed videa-* *mus Ephrata quare nomen acceperit . Scriptum est* *enim in Paralipomenon , quoniam Maria , soror* *Moysi et Aaron , habuerit maritum ^a Or : non Ur ,* *sed Or (I Par. xi) . Et postea ordo describitur , et* *dicitur : Maria , soror Moysi et Aaron , hæc est Ephra-* *ta . Hoc in Paralipomenon libris scribitur . Querite*

^a Hebræorum ista opinio est . MART. — Falsus Hieron. in quætionibus hebraicis in lib. Paralipomenon : *Caleb duxit aliam uxorem nomine Ephrata , ex qua su-*

et invenietis . Denique et hæc Ephrata nomen accepit . Videtur forsitan alicui verum non esse , quia novum est : sed eum remitto ad auctoritatem libri .

Ecce audivimus eam in Ephrata . In Hebræo non habet *eam* , sed habet *eum* , hoc est , *illum* qui nasciturus est de semine . *Audivimus eam in Ephrata :* quod de Maria sensus . Sed et simpliciter intelligere possumus , quoniam Ephrata , Bethlehem dicitur . Et Christus in Bethlehem natus sit . Felix igitur locus qui tanto ante tempore prophetarum voce cantatus est . Omnia quidem loca sancta , venerabilia sunt , et ubi natus est , et ubi crucifixus est , et ubi resurrexit , et ubi ad cælos victor ascendit ; sed iste locus proprie venerabilior est . Vide quanta misericordia Dei hic natus parvulus infans . In præsepe ponitur ; non enim erat illis locus in diversorio . O monache , Dominus nascitur in terra , et cellam propriam non habet : *non erat illis locus in diversorio .* Universum genus humanum habet locum : Christus non invenit locum inter homines . Non invenit in Platone , non in Aristotele , sed in præsepe . Inter jumenta et bruta animalia et simplices quosque et innocentes . Unde dicit et Dominus in Evangelio . *Vulpes foveas habent , et volucres cæli nidos . Filius autem hominis non habet ubi caput reclinet .*

PSALMUS CXLI.

Intellectus David , cum esset in spelunca . Oratio præscribitur . Iste titulus secundum historiam quidem est , quando fugiebat David a Saul in deserto Engaddi , in spelunca abscondus . Et ingressus est ignorans Saul , quasi sua causa , sed quoniam habet in sua præscriptione , *Intellectus David* , debemus spiritualiter intelligere psalmum . Accipitur quidem et in Dominum verum David iste psalmus , et intelligitur Saul in diabolo : spelunca autem in hoc mundo . Et quod diabolus non mittat in hoc mundo aliquid boni , sed stercus , et si quid putridum . Spelunca autem intelligitur iste mundus , quia perfectum lumen non habet quantum ad comparisonem futuri , sed quasi lumen aliquod illuxit Dominus veniens in hunc mundum . Propterea dicit Apostolus : *Qui est lumen gloriæ ejus (Heb. 1 , 3) .* Ergo sicut David intravit in speluncam abscondens se a Saul : ita et Dominus ingressus est in hoc mundo , et persecutionem passus est .

Effundo in conspectu ejus orationem meam . Significantius dixit , effundo totum cor meum in conspectu Domini : Quemadmodum aliquis confiteatur medico vulnus suum . Et omnes quas habet passiones dicit illi , ut ita adhibeat ei curam . *Tribulationem meam ante ipsum pronuntio* , hoc est , tributatio quam Apostolus numerat , quæ numerata cum cæteris spem facit , spes autem non confundit .

In deficiendo in me spiritum meum . Si non ex nobis deficiat spiritus malus qui suffocabat Saul , non potest nosse semitas nostras Dominus . Quæ autem sunt

scepit Hur , virum Mariæ , sororis Moysi , patrem Hurri , etc .

semitæ justorum? Justitia, opera bona, via recta, A enim clamabant: Crucifige, crucifige (Luc. xxiii). castitas, continentia et cætera his similia.

In via hac qua ambulabam absconderunt laqueum mihi. Prope sunt vitia virtutibus. In quacumque via voluerit aliquis ambulare, in ea ponunt laqueos. Aut in jejuniis, aut in elemosinis, aut in cæteris virtutibus.

Considerabam ad dexteram, et videbam, et non erat qui cognosceret me. Si in Deum fecerimus psalmum, ipse Dominus loquitur. Omnes discipuli mei dereliquerunt me, et fugerunt. Unus remanserat Petrus qui se promisit dicens: Si oportet me pro te mori, non te derelinquam: et ipse negavit. Propterea dixit, Considerabam eum ad dexteram, et non dixit, ad sinistram, quoniam egit poenitentiam Petrus.

Periit fuga a me. Quando comprehensus est a Judæis. Et non est qui requirat animam meam. Omnes

Intende ad deprecationem meam, quia humiliatus sum nimis. Si non aliquis humiliatus fuerit, non exauditur a Domino. Quid enim prodest aliquem verbis orare et cervicem erectam habere? Si autem ipse Dominum intelligimus: Discite a me, quia mitis sum et humilis corde.

Libera me a persequentibus me, quia confortati sunt super me. Qui contra nos pugnant fortiores nobis sunt, hoc est, principes hujus mundi.

Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo. Id est, de isto corpore. Ad confitendum, id est, clarificandum. Sicut dicit: Confiteor tibi, Pater.

Me expectant justis, donec retribuas mihi, Dominus. Me expectant apostoli, donec resurgam a mortuis.

J. MARTIANÆI ADMONITIO

AD CONSEQUENTEM PRÆFATIONEM IN PSALMORUM LIBRUM.

In tribus mss. exemplaribus Canonis Hebraicæ Veritatis, quem tom. I hujus editionis novæ Operum S. Hieronymi nuper publicè juris feci, constanter descriptam inveni consequentem Præfationem in librum Psalmorum ex Hebræo in Latinum sermonem translata ab eodem Hieronymo, qui alia multum diversa præfatione versionem suam communiaverat. Vir autem clarus Ludovicus Ferrandus hunc prologum edidit in sue voluminis Paraphrascos sive in Psalterium Davidis; sed falsus est eruditus scriptor, cum existimavit eum fuisse scriptum a falso illo Hieronymo consarcinatorum Commentarium in Psalmos: unde Joannes Baptista Cotelerius in notis ad tomum III Monum. Eccles. Græcæ, palam professus est jam dictam præfationem neutrius esse Hieronymi. Quæ, inquit, nec Hieronymi, nec Hieronymiani illius consarcinatoris esse videtur. Cujus porro fuerit, etiam non omnino mihi constet, vix tamen dubito quin hic prologus Eusebio Cæsariensi sit ascribendus: pars enim non minima de ejusdem hypothese in Psalterio derivata, id nobis renuntiare videtur. Sed quisquis præfationem Latinitate donavit, vix primis fuit imbutus litteris, ut in Latinum non Latine eam verteret. Cætera videsis in annotatiunculis meis.

PRÆFATIO DE LIBRO PSALMORUM.

In Hebræo libro Psalmorum circa numeri adjectionem descripti sunt omnes, et diverse quidem: quidam conjuncti, quidam autem divisi. Quapropter primus et secundus conjuncti sunt juxta Hebræum, et iterum septuagesimus septimus conjunctus est apud nos: in Hebræo autem partiti sunt in duos. In quinque vero libros dividunt Hebræi Psalmorum librum [At. libros], quorum quidem primum a Beatus vir, usque ad finem quadragesimi. Secundum autem: *Quemadmodum desiderat cervus ad fontem* [At. fontes] aquarum, usque ad septuagesimi primi finem, Tertius vero est: *Quam bonus Israel Deus*, usque ad octogesimi octavi. Quartus autem, *Dominus, resu-*

gium factus est nobis, usque ad centesimi quinti. Quintus vero: *Constatimini Domino*, usque ad notissimum.

Observandum autem, quia non secundum historiam, seu temporum, psalmorum compositus sit ordo. Comminatus est vero minus multum temporibus [Forte minus multis temporibus], sicut liber Regnorum declarat. Multa enim idolorum cultura obtinens Judæorum gentem, oblivionem infecerat paternarum Scripturarum, ut nec pareret liber Mosaicæ legis, neque memoria patrum pietatis salva haberetur apud eos. Sic ergo et prophetas interfecerunt redarguentes illorum impietates, et horum causa primum Assyriorum

* In codice ms. Mammiana et in Sangermanensi nostro præfatio isthæc Hieronymo ascribitur: *Incipit præfatio Hieronymi presbyteri in libro Psalmorum.* Melius Carcassanensis codex, qui non retinet nomen Hieronymi. MART.—Diximus in præfata huic appendici admonitione, conferendam hanc præfationem esse cum Eusebii Hypothesibus, quæ huc magna ex

parte, tametsi parum felicibus auspiciis, ab auctore translatae sunt. Duos laudat Martianæus codd. mss. Mammianum unum, alterum Sangermanensem, qui Hieronymo scriptionem hanc tribuunt. Nos cum uno Ambrosianæ Bibliothecæ I littera ac num. 6 prænotato contulimus, qui nullum habet auctoris nomen ascriptum, et sæpe melioris est frugis.